Bundel - Raadsinformatiebijeenkomst van 15 november 2022

1 Zeggenschap

Locatie: Grote Trouwzaal, Stadhuis Utrecht, Stadhuisbrug 1
Tijd: 19.30 - 21.00 uur
Beleidsterrein: Participatie
Wethouder: Eva Oosters
Agenderenden:
Gert Dijkstra (Eenutrecht), Berdien van der Wilt (D66), Rick van der Zweth (PvdA), Bina Chirino (CU) en Ruud Maas (Volt)
Motivatie:
Participatie en zeggenschap zijn geen ambities, maar eigenschappen die onderdeel zouden moeten worden van het Utrechts DNA. Zodat we als stad de kennis en kunde van de Utrechters aan het begin gaan gebruiken en zij daadwerkelijk zeggenschap krijgen op die onderwerpen waar de burger aan zet is. En dat er duidelijkheid is waar die ruimte er minder of niet is vanwege wet- en regelgeving of de exclusieve taak van de overheid, dus dat de kaders van zeggenschap duidelijk zijn. Dit voorkomt verkeerde verwachtingen en teleurstelling en biedt burgerkracht ruimte op de juiste plek en het juiste moment.
In het coalitieakkoord wordt een uitnodiging gedaan aan iedereen die met goede ideeën komt om de participatie een zeggenschap te vergroten in Utrecht. Gelukkig hoeven wij als gemeente(raad) deze niet zelf te bedenken, die zijn er al genoeg. Daar willen we graag van leren.
Doel van de RIB
Een beeld krijgen van hoe we in Utrecht naast het verbeteren van burgerparticipatie (in projecten van de gemeente) ook de kracht van meer zeggenschap bij de gemeenschap (met overheidsparticipatie) zouden kunnen benutten. Programma avond:
(A) We willen allereerst ruimte geven aan aanwezige Utrechters om voorbeelden uit de eigen stad te noemen waar we in Utrecht al wel belangrijke eerste stappen hebben gezet in het door de gemeenschap zelf laten beheren/uitvoeren van publieke taken, zoals met de speeltuinen en buurthuizen in zelfbeheer, of in zorg en welzijn.
(B) Daarna willen we ons verdiepen in 'de zelfsturing bij bewoners' in de gemeente Peel en Maas, waar vanaf 2005/2010 gemeente/overheid en gemeenschap/bewoners succesvol samenwerken en zo samen de gemeente beheren. Daarbij hebben zij het eigenaarschap en de verantwoordelijkheid voor de publieke taak verdeeld tussen de gemeente(raad) en de gemeenschap (binnen kaders).
Ten slotte, willen we gezamenlijk reflecteren op vragen als: (a) wat deze voorbeelden ons leren en (b) hoe we (naast burgerparticipatie) het eigenaarschap van buurten en bij burgers (met overheidsparticipatie) in Utrecht beter kunnen organiseren.
Daar zullen we ook de LSA bij uitnodigen zodat ook zij kunnen aangeven welke drempels in zeggenschap we elders zien én hoe daar mee om te gaan.
Vragen van raadsleden welke beantwoord moeten worden tijdens de RIB:
Vragen aan de Utrechters actief op zeggenschap in de stad:
1. Op welke manier is jouw initiatief bezig met zeggenschap (bijv. in de zorg of welzijn; of met een buurtruimte of speeltuin)?
2. Wie bepaalt vooral wat er gebeurt, zijn jullie dat zelf of is dat de gemeente?
3. Kom je verder en kun je groeien/ontwikkelen of loopt jouw initiatief (soms) vast?
Vragen aan de gemeente Peel & Maas:
1. Hoe is zeggenschap en zelfsturing georganiseerd; wat zijn de leidende principes?
2. Welke taken zijn eigendom van de gemeenschap en zijn zij degenen die bepalen wat er moet/gebeurt?
3. Wat maakt dat in andere gemeenten dit voorbeeld van zelfsturing zo moeilijk (of bijna niet) van de grond komt?

RIB-Zeggenschap--doc-Info-en-Bijdragen-deelnemers

Gemeente-Peel-en-Maas-Noord-Limburg-Gedeeld-eigenaarschap

Bijdrage-deelnemer-Participatie-doe-je-samen

Inbreng-Wijkplatform-Overvecht

Zeggenschap

Basisinformatie

Datum	15 november 2022
Gespreksleider	Marijn de Pagter
Tijd	19.30 – 21.00 uur
Zaal	Grote Trouwzaal, Stadhuis
Werkvorm	Gesprek tussen raadsleden en aanwezigen
Portefeuillehouder	Wethouder Eva Oosters
Beleidsveld	Participatie
Vervolg	24 november 2022 debat in de commissie VBF over participatie en zeggenschap Wilt u nog informatie delen met raadsleden, stuur dit naar raadsinformatiebijeenkomst@utrecht.nl
Links naar	Website gemeente en facebook

Sprekers / deelnemers / aanwezigen

- 2 deelnemers, Gemeente Peel en Maas
- Deelnemer, Berezina, buurtkamer in zelfbeheer
- Deelnemer, Zorgzusters Overvecht
- Deelnemer, Zwembad Krommerijn in zelfbeheer
- Deelnemer, Oost voor Elkaar (zorg/welzijn)
- Deelnemer, Sporthal Lunetten in zelfbeheer
- Deelnemer, Krachtwijken Overvecht, buurtruimte
- Deelnemer, SevenSenses, partner
- Deelnemer, DeJochies
- Deelnemer, Oost voor Elkaar
- Deelnemer, De Witte Wolf
- Deelnemer, Zorgcoöperatief Noordoost
- Deelnemer, Speeltuin De Zandloper
- Deelnemer, Gezondheidspact Utrecht
- Deelnemer, Sin zelfbeheer
- Deelnemer, De Speelboom, speeltuin in zelfbeheer
- Deelnemer, Twijnstraat
- 2 deelnemers, Wijkplatform Overvecht
- Deelnemer, Vrijwilligerstuin Pandhof Sinte Marie
- Deelnemer, Buurthuizen in zelfbeheer/Dwarsverband
- Deelnemer, Actiecomité Weerdsingel OZ
- Deelnemer, LSA Bewoners
- Deelnemer, Sportspeeltuin Abstede
- 11 deelnemers

Programma

- **Opening en welkom**
- **Voorbeelden uit eigen stad**

  Vragen van raadsleden aan de Utrechters, actief op zeggenschap in de stad:

  ✓ Op welke manier is jouw initiatief bezig met zeggenschap (bijv. in de zorg of welzijn of met een buurtruimte of speeltuin)?
  ✓ Wie bepaalt vooral wat er gebeurt, zijn jullie dat zelf of is dat de gemeente?
  ✓ Kom je verder en kun je groeien/ontwikkelen of loopt jouw initiatief (soms) vast?

Deze vragen worden beantwoord door deelnemers vanuit:

- Berezina, buurtkamer in zelfbeheer
- Zorgzusters Overvecht
- Zwembad Krommerijn in zelfbeheer
- Oost voor Elkaar (zorg/welzijn)
- Sporthal Lunetten in zelfbeheer
- Krachtwijken Overvecht, buurtruimte

- **Rondgang door gesprekleider**
  Mogelijkheid voor aanwezigen om kort een aanvulling te geven.

- **Presentatie Gemeente Peel en Maas**
  Verdiepen in 'de zelfsturing bij bewoners' in de gemeente Peel en Maas, waar vanaf 2005 gemeente/overheid en gemeenschap/bewoners succesvol samenwerken en samen de gemeente beheren. Daarbij hebben zij het eigenaarschap en de verantwoordelijkheid voor de publieke taak verdeeld tussen de gemeente(raad) en de gemeenschap (binnen kaders).

  Vragen aan de gemeente Peel & Maas:

✓ Hoe is zeggenschap en zelfsturing georganiseerd; wat zijn de leidende principes?
✓ Welke taken zijn eigendom van de gemeenschap en zijn zij degenen die bepalen wat er moet/gebeurt?
✓ Wat maakt dat in andere gemeenten dit voorbeeld van zelfsturing zo moeilijk (of bijna niet) van de grond komt?

- **Reflectie op presentatie Gemeente Peel en Maas**
  Reflectie (LSA Bewoners)

- **Reflectie**
  Gezamenlijk reflecteren op vragen als:

✓ Wat deze voorbeelden en ervaringen ons leren en
✓ hoe we (naast burgerparticipatie) het eigenaarschap van buurten en bij burgers (met overheidsparticipatie) in Utrecht beter kunnen organiseren.

Motivatie

Agendeerders
Gert Dijkstra (EenUtrecht), Berdien van der Wilt (D66), Rick van der Zweth (PvdA), Bina Chirino (CU) en Ruud Maas (Volt).

Participatie en zeggenschap zijn geen ambities, maar eigenschappen die onderdeel zouden moeten worden van het Utrechts DNA. Zodat we als stad de kennis en kunde van de Utrechters aan het begin gaan gebruiken en zij daadwerkelijk zeggenschap krijgen op die onderwerpen waar de burger aan zet is. En dat er duidelijkheid is waar die ruimte er minder of niet is vanwege wet- en regelgeving of de exclusieve taak van de overheid, dus dat de kaders van zeggenschap duidelijk zijn. Dit voorkomt verkeerde verwachtingen en teleurstelling en biedt burgerkracht ruimte op de juiste plek en het juiste moment.
In het coalitieakkoord wordt een uitnodiging gedaan aan iedereen die met goede ideeën komt om de participatie een zeggenschap te vergroten in Utrecht. Gelukkig hoeven wij als gemeente(raad) deze niet zelf te bedenken, die zijn er al genoeg. Daar willen we graag van leren.

Doel van deze RIB

Een beeld krijgen van hoe we in Utrecht naast het verbeteren van burgerparticipatie (in projecten van de gemeente) ook de kracht van meer zeggenschap bij de gemeenschap (met overheidsparticipatie) zouden kunnen benutten.

Bijdrage(n)

Deelnemer
Zeggenschap hebben over de wijze waarop je leeft is voor mensen een vorm van vrijheid waarmee je voorzichtig mee moet omgaan. Als eerste stel ik een kritische vraag naar de raad zelf , waarom dit onderwerp en waarom juist nu? In de afgelopen jaren hebben we gezien dat zeggenschap verschillende vormen kan aannemen. Zo heeft de stad verschillende vormen van participatie toegepast en zien we dat met de nieuwe omgevingswet dit eigenlijk versterkt zou moeten worden maar geen vorm krijgt. Hier sluipt het gevaar naar binnen zoals ik persoonlijk zelf heb ervaren en ook zie in diverse projecten binnen onze gemeente. Selectieve participatie noem ik dat. Of het nou onwelwillend is of bewust strategisch de burger is uiteindelijk de persoon die tol betaald voor slechte participatie en zeggenschap. Wil ik als burger wel eigenlijk zoveel zeggenschap en waarover wil ik zeggenschap? Stel deze vraag aan 1000 medeburgers en u zult zoveel verschillende antwoorden krijgen. zeggenschap hebben betekend erkenning , het gevoel hebben dat je recht hebt en dat je er bent. dat je iets betekend en waarde kan toevoegen voor jezelf en je omgeving. Het is dus meer werk niet minder werk voor de gemeente , en besef u daarmee dat het investeren is in de toekomst en geen kostenbesparing. U moet harder werken , het kost meer tijd en energie. en er zullen ook fouten worden gemaakt. Het meest belangrijk is bij zeggenschap is het creëren van een rechtvaardig en democratisch systeem. indien u mij, ons burgers

Wat ik nu vooral zie is dat er in deze stad teveel georganiseerd moet worden en dat daar waar initiatieven nodig zijn er onvoldoende steun en zeggenschap is. Zeggenschap betekend ook dat je soms als gemeenschap beslissingen kunt maken zonder dure vooronderzoeken of onderbouwingen. Zeggenschap wil ook zeggen dat ook buren , commissies of ieder die iets vind zijn stem kan laten horen en dat er wat mee bereikt word dat beslissingen op lagere niveau's kunnen worden gemaakt. Soms moet je dan ook mensen aansporen , doorvragen en aanzetten. zeggenschap is als een kind dat groeit . je moet het leren en dat gaat alleen met vallen en opstaan. Dus geef de burger en dan ook alle burgers in de stad om te vallen en opstaan. Zeggenschap betekend dan ook soms bestaande structuren afbreken en mensen die eerst geen zeggenschap hadden wel rechten geven omdat zij niet gewend waren of zijn om met dergelijke beslissingen om te gaan. Op deze manier kunnen alle wijken en buurten evenredig groeien.
Als gemeente moet je al taak hebben om te faciliteren en zorgen dat er ook cohesie is tussen deze wijken en buurten en geen eilanden creëren.
Ik eindig met de volgende woorden vanuit een gemeenschap die al decennia steven naar meer zeggenschap in hun buurt: - Ik wil er geen deel van uitmaken maar het belichamen –

Deelnemer, SevenSenses, partner Gezondheidspact Utrecht
LINK naar bijdrage op internet

Deelnemer
Beste raadsleden, Wanneer ik de inhoud lees van de bijeenkomst, dan krijg ik wel een gevoel van dat jullie als raad overnieuw beginnen, terwijl er als zoveel ligt aan voorstellen om bewoners/burgers van Utrecht meer zeggenschap toe te delen. Deze bijeenkomst beschouw ik daarom eerder als een scholingsavond voor nieuwe raadsleden. Dat kan, maar het stelt me wel teleur. Ik stuur jullie in ieder geval het document wat een gezamenlijke groep va burgers/ambtenaren en raadsleden uit de vorige periode juist voor de nieuwe raad

hebben opgesteld over Zeggenschap, ik zie dat nergens terug (document is i.v.m. AVG achter een slotje geplaatst en door raadsleden in te zien).

Deelnemer
Ik heb gemerkt dat "zeggenschap" van Utrechtse burgers in de loop van de tijd enorm is verminderd. Daarom probeer ik de bijeenkomt bij te wonen. Helaas is het voor mij nu nog niet zeker of het me lukt aanwezig te zijn.

Wijkplatform Overvecht
Praten over (nieuwe) vormen van zelfsturing, zeggenschap (bv burgerberaad) is mooi maar vooral mogelijk als je de bestaande basis/ vormen van bewonersparticipatie goed hebt geregeld. Terwijl het samen stad maken in Utrecht vooral op papier (goed?) is geregeld. Er groeit niets als je het geen water geeft!

Oost voor Elkaar
Van Speeltuin tot beweegtuin.

Deelnemer
Wel een reactie gegeven op onderwerp fietstraat Weerdsingel OZ en daar vooral mijn zorgen geuit over het participatieproces tussen gemeente en burgers. Goed dat jullie dit onderwerp apart gaan bespreken.

Wijkplatform Overvecht
Wij waarderen het zeer dat deze gemeenteraad een RIB houdt over participatie en zeggenschap met de motivering dat dit eigenschappen zijn die onderdeel moeten worden van het Utrechts DNA.
Wij waarderen het vooral omdat dit nu vanuit een positief perspectief is en wij vinden het zeer verfrissend en hoopgevend dat deze raad actief vragen aan bewoners van onze stad voorlegt in deze RIB.

Wij gaan in deze inbreng echter slechts summier in op de vragen die de raad graag beantwoord ziet, maar wij geven hier wel onze beleving van het participatiebeleid weer. Misschien niet altijd leuk om te horen, maar tegenspraak is de enige manier om tot samenspraak te komen.

Wij willen hierbij meegeven dat je de discussie over zeggenschap en participatie niet primair moet gaan zoeken in nieuwe instrumenten. Ons inziens moet eerst de basis voor participatie op orde gebracht.
Het verbaast ons dan ook dat er zo intensief over een Burgerberaad als nieuw inspraak instrument gesproken wordt. De ooit bloeiende wijkraden moesten hervormd worden, want alles moest anders, maar de wijkplatforms die ervoor in de plaats kwamen, krijgen nu amper meer aandacht.
Wij houden er een pleidooi voor om eerst te gaan investeren in het goed laten werken van Wijkplatforms, die drie jaar geleden met veel tamtam geïntroduceerd werden in de nota Samen Stad Maken.
Over de wijkplatform is 25 mei dit jaar een evaluatierapport verschenen.
Als voorzitter van Wijkplatform Overvecht kijk ik nog steeds reikhalzend uit naar wat er met deze evaluatie gaat gebeuren. Dat wordt op zijn vroegst 1e kwartaal volgend jaar bijna een jaar nadat het evaluatierapport verscheen. Hoezo prioriteit bij participatie?
Weet de gemeente wel wat ze wil met participatie?

Wees dan ook niet verbaasd dat de evaluatie uitwijst dat er slechts enkele wijkplatforms functioneren, er een aantal nog steeds in wording is en een aantal wijkplatforms nog helemaal niet van de grond gekomen zijn. Het is niet voor niets dat bij de recente bijeenkomst met de wethouder over het Burgerberaad het gebrek aan vertrouwen van bewoners in de gemeente zo vaak genoemd werd als bottleneck voor het kunnen en willen vechten voor participatie.

Drie jaar geleden zijn de wijkplatforms ingesteld maar er zijn nog steeds wijken waar geen wijkplatform is. Vraagt u zich af hoe dat kan?

Er is geen format voor wijkplatforms opgesteld, bewoners moeten het zelf uitzoeken. Dit heeft op zich voordelen, maar er staat slechts een minimaal budget zonder instrumenten tegenover.
Wijkraden hadden de wijkraadpleging om een gedegen inzicht te krijgen wat er in een wijk leeft. Een instrument waar veel wijkraden goed gebruik van maakten, maar dat is gesneuveld bij de instelling van de Wijkplatforms. Ik was zelf voorzitter van de Wijkraad Overvecht en wij hebben hele mooie en succesvolle wijkraadplegingen gehouden naar aanleiding waarvan adviezen uitgebracht zijn aan BenW.
Zo kreeg naar aanleiding van twee wijkraadplegingen over gezondheid en gezondheidszorg het gezondheidsbeleid nieuwe impulsen.
De wijkraadpleging over onderwijs bracht het nieuwe inzicht dat elk jaar meer kinderen buiten de wijk naar school gaan. Er is meer inzicht in de redenen daarvoor gekomen. Deze cijfers worden nog steeds gevolgd.
Van het advies naar aanleiding van de wijkraadpleging wonen kwamen veel delen van het advies in het coalitieakkoord van 2018 terecht .
De wijkraadpleging over verkeersveiligheid leverde maatregelen op om communicatie over verkeersgedrag te verbeteren en om noodzaak van gedragsverandering een thema te maken van overleg in de reguliere gremia en hiervoor concrete maatregelen in te voeren. Ook werden er verbeteringen aan dreven en herinrichting van o.a. de Moldaudreef en de Muylenborchdreef aangebracht.
In de wijkraadplegingen kwamen ook de bewoners aan bod die door de gemeente niet of nauwelijks bereikt worden.

Ik wil er een pleidooi voor houden om participatie middels wijkplatforms meer aandacht en faciliteiten te geven, zodat bewoners beter ondersteund worden om een wijkplatform echt tot bloei te laten komen. Er groeit niets als je het geen water geeft!
- Geef ze het middel Wijkraadpleging terug.
- Ondersteun bewonersgroepen actief om een wijkplatform in te richten. Geef ze de mogelijkheid om met coaching, door een onafhankelijk deskundige naar doelen, werkwijzen en dergelijke te gaan en kunnen gaan zoeken.
- Ga consequent alle bijeenkomsten waar je bewoners bij wilt hebben in de avond organiseren, zodat de leden die een baan hebben, er bij kunnen zijn.
- Organiseer vacatiegeld voor de leden die een fulltime baan hebben en van hun werk vrij moeten nemen om bijeenkomsten en vergaderingen bij te wonen, die wel overdag moeten plaatsvinden.
- Voor wijkplatformwerk zijn kennis en vaardigheden nodig. Geef de leden de kans om cursussen en trainingen te volgen, wil de gemeente serieus in gesprek met mensen met actuele en relevante kennis en vaardigheden en niet afhankelijk zijn van “pensionado’s” en “beroepsvrijwilligers”.
- Geef de wijkplatforms een organisatiebudget waarvan ze in een representatieve zaal met goede faciliteiten de bewoners kunnen ontvangen voor de wijkdialogen. Als ik naar bijeenkomsten bij de gemeente ga wordt ik ook altijd ontvangen in een mooie ruimte met bijpassende consumpties. Vijf wijkdialogen per jaar organiseren met een goed programma , goede faciliteiten en verslaglegging kan echt niet voor € 5.000,- en slurpt nu al dit gehele budget op.
- Geef de platforms een budget waaruit leden ook een vergoeding voor de door hen gemaakte kosten kunnen krijgen. Printer-, reis- en telefoonkosten is wel het minimale maar wordt nu uit eigen zak betaald.
- Participatie- en inspraakverordening Utrecht, Format Participatieplan, De Utrechtse Participatieleidraad: op papier is er genoeg. Veel belangrijker is: Luister naar de bewoners en neem hun ideeën mee. En koppel dan duidelijk en rechtstreeks terug aan iedereen die meegedaan heeft, wat ermee gedaan is en hoe die in het uiteindelijk resultaat terug te zien zijn. Dan neem je bewoners mee voor hun Stad.
- Begin niet eerst met de begrenzingen en wat er niet kan. Begin met wat er wél kan. De meeste bewoners zijn geen querulanten, ze willen graag meedoen en meepraten. Stimuleer dat.

De verdieping “zelfsturing bij bewoners” in de gemeente Peel en Maas vinden wij erg interessant. Maar als we het over Peel en Maas gaan hebben, over een gemeente die qua demografie te vergelijken is met Tuindorp, Tuinwijk en de Binnenstad, is de stap naar Overvecht wel enorm. Zeker als je niet vooreerst grote aandacht gaat geven aan de participatie binnen Overvecht.
Laat daarom type 3 (participatie) grondig voet krijgen in de Utrechtse aarde om daarna type 2 (zelfsturing met

ondersteuning van de gemeente) serieus te kunnen gaan planten.

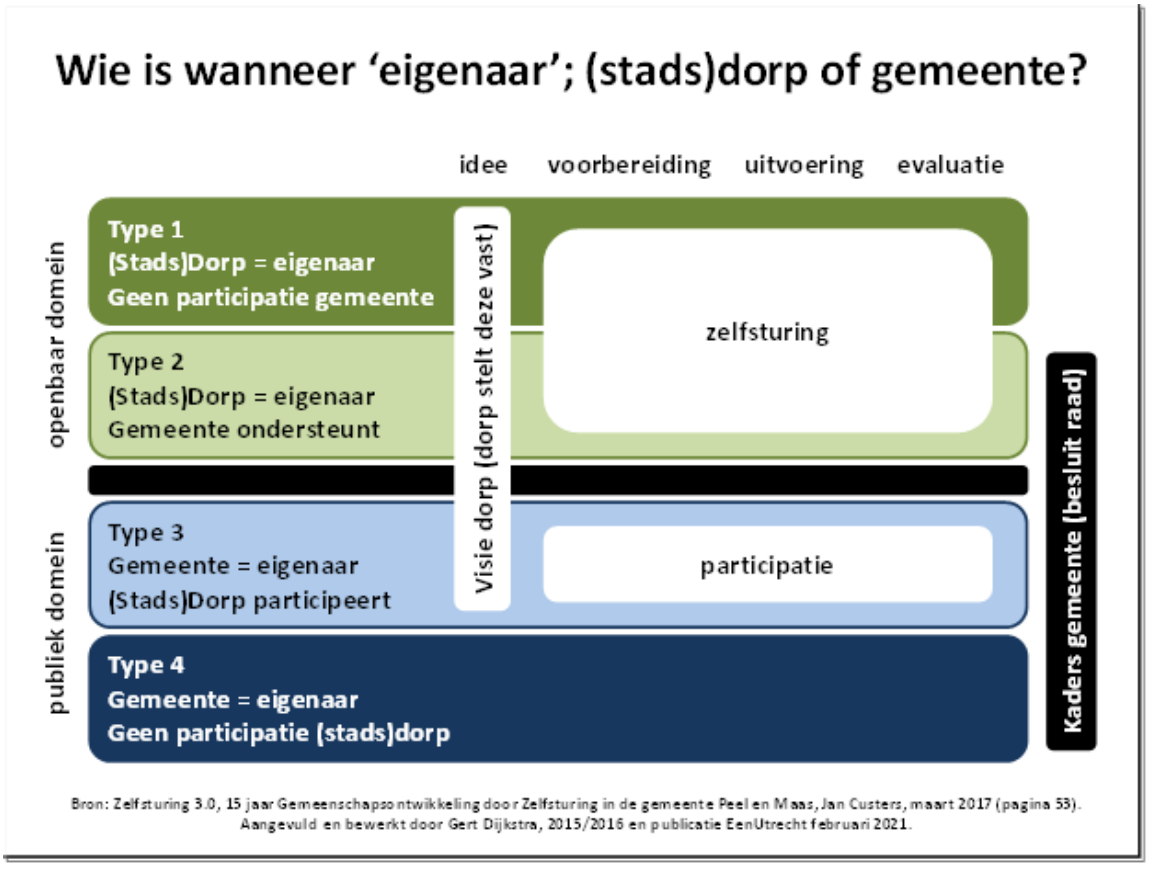
BIJLAGE: GEDEELD EIGENAARSCHAP

Een voorbeeld van de gemeente Peel en Maas, Noord-Limburg

Zelfsturing én participatie: wie is wanneer eigenaar?

Het kan en werkt ook, zo laten enkele mooie initiatieven in het land zien, zoals in Peel en Maas. [7]
In het model van 'zelfsturing' uit Peel en Maas is het de gemeenschap in een buurt (dorp) die verantwoordelijk is voor de buurttaken (in het openbare domein) en als sociaal eigenaar er voor kan kiezen om zelf sturing te geven aan bijvoorbeeld de thuiszorg, het begeleiden naar betaald werk en het beheren van buurtcentra. [8] De ervaring leert dat de gemeenschap uitstekend zelf in staat is elkaar te ondersteunen en zich te organiseren, wel waar nodig met steun van de gemeente.

De kern van zelfsturing begint met een heldere en duidelijke scheiding van 'eigendom' tussen enerzijds de stad en de overheid (de gemeente in het publiek domein; blauw in de figuur) en anderzijds de wijk, de buurt of het stadsdorp en het dorp (de gemeenschap in het openbaar domein; groen in de figuur), strikt van elkaar gescheiden (de zwarte horizontale balk in het midden).

Zijn het onderwerpen die alle burgers in belangrijke mate raken, dan is de gekozen gemeenteraad eerst verantwoordelijk (en eigenaar) en is het ook aan de gemeenteraad om namens alle burgers tot keuzes te komen en kaders van en voor de gemeente vast te stellen (de verticale zwarte balk rechts). Zijn het onderwerpen die vooral burgers in een specifieke buurt of (stads)dorp raken, dan is de gemeenschap eerst zelf verantwoordelijk (en eigenaar) en is aan het hen om na te gaan of ze zelf willen sturen (en uitvoeren) of de gemeente alsnog vragen om dat voor hen te doen.

Soms wil de gemeente heel graag dat burgers meedenken, meepraten of zelfs ook op onderdelen meebeslissen in gemeentelijke projecten en onderwerpen; dat noemen we veelal ‘participatie’ (de lichtblauwe balk in de figuur – type 3); maar soms juist niet, omdat participatie van burgers soms ook onwenselijk kan zijn (de donkerblauwe balk – type 4), bijvoorbeeld als het gaat om een exclusief mandaat van de gemeenteraad of van het college van burgemeester en wethouders.

Soms wil de gemeenschap in een wijk, buurt of (stads)dorp graag dat de gemeente hen ondersteunt in wat zij willen op die onderwerpen waar ze als burgers zelf verantwoordelijk (en sociaal eigenaar) van zijn (de lichtgroene balk in de figuur – type 2); ook wel ‘overheidsparticipatie’ genoemd; wel weer binnen duidelijke kaders opgesteld door de gekozen gemeenteraad, namens alle burgers in de gemeente. Maar in sommige gevallen moet de gemeenteraad geen kaders willen stellen en is het beter als de overheid zich op geen enkele manier mengt in wat de gemeenschap zelf wil en doet (de donkergroene balk – type 1).

In de volgende figuur zijn diverse voorbeelden genoemd van zelfsturing en participatie, vooral op basis van de praktijk in de gemeente Peel en Maas.

Participatie doe je samen

Evert Jan van Hasselt

Gemeente en samenleving kunnen elkaar enorm versterken. De gemeente heeft veel slagkracht om zaken te regelen ten behoeve van de samenleving. Tegelijkertijd zit er in de moderne samenleving een toenemende power, die van grote waarde kan zijn voor de gemeente en haar doelstellingen. Als die twee krachten verbonden worden en elkaar gaan versterken, ontstaan er prachtige nieuwe mogelijkheden. Daarmee kan de gemeente haar opdracht veel beter invullen, terwijl ze tegelijkertijd veel geld kan besparen.

En toch zien we dit vrijwel nergens van de grond komen. Vrijwel alle gemeenten in Nederland worstelen met thema's als burgerparticipatie, zeggenschap en de afstand tussen lokaal bestuur en inwoners. Die afstand lijkt alleen maar groter te worden. Daarbij lijkt vrijwel niemand in te zien dat het juist de wijze is waarop gemeenten toenadering zoeken tot de samenleving, die aan de basis staat van die afstand. Hieronder doe ik een poging om dat te duiden en aan te geven wat we daaraan kunnen doen.

Het belang van gelijkwaardige samenwerking

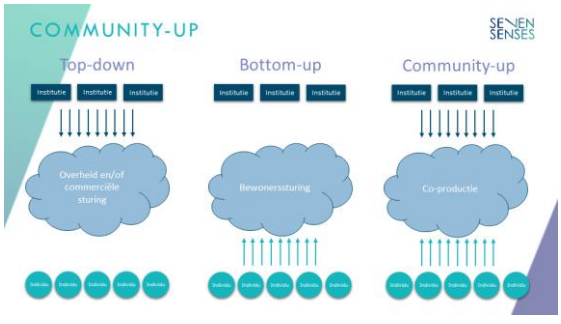
In 2016 heeft Gemeente Zeist – met inbreng van 50 inwoners – een ambitieuze visie op de ontwikkeling van duurzaamheid ontwikkeld: haar Brede Milieuvisie. In 2017 besloot de gemeente dat ze deze visie ook in samenwerking met inwoners wilde realiseren. De eerste bijeenkomst met diezelfde inwoners liep echter uit op een veldslag. Deze inwoners kregen nu het gevoel voor het karretje van de gemeente te worden gespannen en te moeten bijdragen aan plannen waar ze niet achter stonden.

Hiervan heb ik geleerd dat inwoners wel willen meedénken met de plannen van een ander, maar vooral willen meedóén met hun eigen plan. Medewerkers van de gemeente kunnen meedoen met plannen van de gemeente en inwoners kunnen meedoen met hun eigen plannen. Maar ze gaan niet met elkaars plannen meedoen. Als je wilt dat gemeente en samenleving elkaar gaan versterken, wil je plannen waar zowel medewerkers van de gemeente als inwoners aan meedoen. Dan heb je dus plannen nodig die ze ook samen ontwikkelen. Plannen waar ze zich samen eigenaar van voelen. Dat kan alleen als er sprake is van gelijkwaardigheid in de samenwerking.

Evert Jan van Hasselt
Evert Jan heeft ruim 5 jaar ervaring met het samenspel tussen gemeenten en de samenleving. Hij stond mede aan de basis van Samen Duurzaam Zeist. Hij was architect van het programma "Grip op Loslaten" van het A&O fonds Gemeenten. Recent nog begeleidde hij zowel inwoners als medewerkers van Gemeente Utrechtse Heuvelrug bij de co-creatie van maatschappelijke voorzieningen in Maarn, en was hij actief voor de Preventiecoalitie Den Haag om professionals en bewoners van de Haagse wijken Moerwijk en Schipperskwartier samen aan een gezondere wijk te laten werken.
Daarnaast is Evert Jan bestuurslid bij Omzien naar Elkaar, een stichting die zich inzet voor versterking van bewonersinitiatieven in provincie Utrecht.

Community-up

Hiervoor wordt wel de term community-up gebruikt. In tegenstelling tot top-down – waar de gemeente plannen maant – of bottom-up – waar de samenleving plannen maakt – maken bij community-up werken gemeente en samenleving samen plannen. Van óf-óf naar én-én. Expertise wordt van beide kanten ingezet. Medewerkers van de gemeente en mensen uit de samenleving ontwikkelen samen plannen en voeren die ook samen uit. Op basis van gelijkwaardigheid ontdekken alle partijen hoe hun perspectieven elkaar versterken en hoe iedere partij een stukje van de totaalpuzzel kan invullen en realiseren vervolgens samen de oplossing in een proces van co-productie.

Ongelijkwaardige opstelling

Waarom zien we dit in de praktijk vrijwel nergens gebeuren? Dat heeft mijns inziens te maken met de manier waarop gemeenten de samenleving benaderen. Dat begint al met de vraag naar (burger)participatie en meer zeggenschap. Dat gaat per definitie over wens om inwoners in het proces van de gemeente te laten meedoen. Daar willen inwoners wel meedénken, maar niet meedóén. En dus kom je niet tot optimale versterking over en weer.

Om dit zichtbaar te maken heb ik “De Van Hasselt Test” ontwikkeld. Die is heel eenvoudig: stel je als gemeente bij de benadering van inwoners de vraag: “Als deze benadering omgekeerd – dus van inwoners naar de gemeente – zou worden gedaan, zou de gemeente dan meedoen?” In de meeste gevallen is het antwoord op die vraag: nee. Grote kans dat er dan sprake is van een ongelijkwaardige opstelling.

Polarisatie

Een belangrijke oorzaak voor de toenemende afstand is dat veel mechanismen binnen gemeenten gebaseerd zijn op debat in plaats van dialoog. Bij debat worden verschillende ideeën tegenover elkaar geplaatst. De gedachte is daar daarbij uiteindelijk het beste idee wint. Nog los van het feit dat in de praktijk doorgaans de beste debater – die niet noodzakelijkerwijs het beste idee heeft – wint, komt het beste idee nooit direct op tafel. Dat ontstaat doorgaans pas als verschillende ideeën gecombineerd worden. Debat blokkeert dat, daarvoor heb je dialoog nodig. Bij debat heb je winnaars en verliezers, bij dialoog is iedereen winnaar. Debat polariseert, dialoog verbindt.

Vaak hebben we niet door dat we op basis van debat werken. Goed voorbeeld is de Right-to-Challenge, in Utrecht bewonersbod genoemd. Daarbij krijgen inwoners de ruimte om met een alternatief te komen voor een plan van de gemeente. Als dat plan beter is, dat dient dat inwonersplan uitgevoerd te worden. Dat is in zichzelf een polariserend mechanisme. De gang van zaken rondom het bewonersbod van De Nieuwe Jutter, bijvoorbeeld, heeft dit laten zien.

Besluitvormingsfetishisme

Een ander obstakel om tot een effectieve samenwerking met inwoners te komen ben ik besluitvormingsfetishisme gaan noemen. We lijken pas in actie te kunnen komen, nadat er een besluit is genomen. Daarbij lijkt niemand zich te realiseren dat besluitvorming per definitie top-down is. Doorgaans nemen andere mensen een besluit, dan degenen die het besluit moeten uitvoeren. Dan mis je dus het gevoel van eigenaarschap. Mensen willen niet meedoen met het plan van een ander (behalve als ze ervoor betaald worden).

Besluitvormingsfetishisme is onder andere terug te vinden in de participatieladder. Daar wordt meebeslissen hoger gewaardeerd dan co-produceren. In mijn ogen is co-produceren het hoogst haalbare. Meebeslissen is daar een onderdeel van. Tenminste, als je inzet op gelijkwaardigheid.

Toenemende complexiteit

Daarmee raken we een ander belangrijk punt: de toenemende complexiteit van vraagstukken. In toenemende mate zijn vraagstukken complex van aard. Die kun je niet meer oplossen met een lineaire benadering – eerst een plan bedenken en dan uitvoeren. Daarvoor heb je een benadering nodig, waarbij je samen op weg gaat en werkende weg ontdekt wat wel en wat niet werkt. Een proces waarvoor vaak de term co-creatie wordt gebruikt.

Voor co-creatie is een andere sturing nodig. Co-creatie vereist loslaten en ruimte geven voor het op andere manieren bereiken van gemeenschappelijke doelen. Sturen wordt indirecter: minder sturen op concrete output en meer sturen op “heelheid”, het goed functioneren van het samenspel tussen alle partijen. En sturen op die heelheid, dat samenspel, daar krijg je veel meer voor terug. Sociale cohesie, bijvoorbeeld. Dat zijn we op veel plaatsen kwijtgeraakt.

De rol van de raad

Daarmee raakt dit ook de gemeenteraad. Zolang de raad op hoofdlijnen de inhoudelijke besluiten neemt en de gemeente opdraagt deze uit te voeren, ontstaat er geen ruimte voor gelijkwaardige samenwerking.

Participatie – in de zin van inwoners die mee gaan doen met de gemeente – wordt op z’n best marginaal een succes (dit blijft vaak beperkt tot “beroepsvrijwilligers”, ook wel “usual suspects” genoemd). Zeggenschap is een term die voortkomt uit besluitvormingsfetishisme. Beiden dragen niet of nauwelijks bij aan het verkleinen van de afstand tussen gemeente en samenleving.

Als het de raad menens is, dan zet de raad in op ruimte voor een gelijkwaardig co-creatieproces met inwoners en medewerkers. Dat betekent meer loslaten en sturen op heelheid van die samenwerking in plaats van sturen op concrete door de raad bepaalde uitkomsten. En dat betekent ook: andere eisen stellen aan de ambtelijke organisatie. Dat alles is bijzonder spannend, maar daar waar het lukt smaken de resultaten steevast naar meer!

Tot slot

Ik kan me voorstellen dat dit document de nodige vragen oproept. Die kom ik graag beantwoorden tijdens uw raadsinformatiebijeenkomst op 15 november.

Wijkplatform Overvecht

Inbreng Wijkplatform Overvecht op RIB 'Zeggenschap' op `15 november 2022

Wij waarderen het zeer dat deze gemeenteraad een RIB houdt over participatie en zeggenschap met de motivering dat dit eigenschappen zijn die onderdeel moeten worden van het Utrechts DNA.
Wij waarderen het vooral omdat dit nu vanuit een positief perspectief is en wij vinden het zeer verfrissend en hoopgevend dat deze raad actief vragen aan bewoners van onze stad voorlegt in deze RIB.

Wij gaan in deze inbreng echter slechts summier in op de vragen die de raad graag beantwoord ziet, maar wij geven hier wel onze beleving van het participatiebeleid weer. Misschien niet altijd leuk om te horen, maar tegenspraak is de enige manier om tot samenspraak te komen.

Wij willen hierbij meegeven dat je de discussie over zeggenschap en participatie niet primair moet gaan zoeken in nieuwe instrumenten. Ons inziens moet eerst de basis voor participatie op orde gebracht.
Het verbaast ons dan ook dat er zo intensief over een Burgerberaad als nieuw inspraak instrument gesproken wordt. De ooit bloeiende wijkraden moesten hervormd worden, want alles moest anders, maar de wijkplatforms die ervoor in de plaats kwamen, krijgen nu amper meer aandacht.
Wij houden er een pleidooi voor om eerst te gaan investeren in het goed laten werken van Wijkplatforms, die drie jaar geleden met veel tamtam geïntroduceerd werden in de nota Samen Stad Maken.
Over de wijkplatform is 25 mei dit jaar een evaluatierapport verschenen.
Als voorzitter van Wijkplatform Overvecht kijk ik nog steeds reikhalzend uit naar wat er met deze evaluatie gaat gebeuren. Dat wordt op zijn vroegst 1e kwartaal volgend jaar bijna een jaar nadat het evaluatierapport verscheen. Hoezo prioriteit bij participatie?
Weet de gemeente wel wat ze wil met participatie?

Wees dan ook niet verbaasd dat de evaluatie uitwijst dat er slechts enkele wijkplatforms functioneren, er een aantal nog steeds in wording is en een aantal wijkplatforms nog helemaal niet van de grond gekomen zijn.
Het is niet voor niets dat bij de recente bijeenkomst met de wethouder over het Burgerberaad het gebrek aan vertrouwen van bewoners in de gemeente zo vaak genoemd werd als bottleneck voor het kunnen en willen vechten voor participatie.

Drie jaar geleden zijn de wijkplatforms ingesteld maar er zijn nog steeds wijken waar geen wijkplatform is. Vraagt u zich af hoe dat kan?
Er is geen format voor wijkplatforms opgesteld, bewoners moeten het zelf uitzoeken. Dit heeft op zich voordelen, maar er staat slechts een minimaal budget zonder instrumenten tegenover.
Wijkraden hadden de wijkraadpleging om een gedegen inzicht te krijgen wat er in een wijk leeft. Een instrument waar veel wijkraden goed gebruik van maakten, maar dat is gesneuveld bij de instelling van de Wijkplatforms. Ik was zelf voorzitter van de Wijkraad Overvecht en wij hebben hele mooie en

succesvolle wijkraadplegingen gehouden naar aanleiding waarvan adviezen uitgebracht zijn aan BenW.
Zo kreeg naar aanleiding van twee wijkraadplegingen over gezondheid en gezondheidszorg het gezondheidsbeleid nieuwe impulsen.
De wijkraadpleging over onderwijs bracht het nieuwe inzicht dat elk jaar meer kinderen buiten de wijk naar school gaan. Er is meer inzicht in de redenen daarvoor gekomen. Deze cijfers worden nog steeds gevolgd.
Van het advies naar aanleiding van de wijkraadpleging wonen kwamen veel delen van het advies in het coalitieakkoord van 2018 terecht .
De wijkraadpleging over verkeersveiligheid leverde maatregelen op om communicatie over verkeersgedrag te verbeteren en om noodzaak van gedragsverandering een thema te maken van overleg in de reguliere gremia en hiervoor concrete maatregelen in te voeren. Ook werden er verbeteringen aan dreven en herinrichting van o.a. de Moldaudreef en de Muylenborchdreef aangebracht.
In de wijkraadplegingen kwamen ook de bewoners aan bod die door de gemeente niet of nauwelijks bereikt worden.

Ik wil er een pleidooi voor houden om participatie middels wijkplatforms meer aandacht en faciliteiten te geven, zodat bewoners beter ondersteund worden om een wijkplatform echt tot bloei te laten komen. Er groeit niets als je het geen water geeft!

- Geef ze het middel Wijkraadpleging terug.
- Ondersteun bewonersgroepen actief om een wijkplatform in te richten. Geef ze de mogelijkheid om met coaching, door een onafhankelijk deskundige naar doelen, werkwijzen en dergelijke te gaan en kunnen gaan zoeken.
- Ga consequent alle bijeenkomsten waar je bewoners bij wilt hebben in de avond organiseren, zodat de leden die een baan hebben, er bij kunnen zijn.
- Organiseer vacatiegeld voor de leden die een fulltime baan hebben en van hun werk vrij moeten nemen om bijeenkomsten en vergaderingen bij te wonen, die wel overdag moeten plaatsvinden.
- Voor wijkplatformwerk zijn kennis en vaardigheden nodig. Geef de leden de kans om cursussen en trainingen te volgen, wil de gemeente serieus in gesprek met mensen met actuele en relevante kennis en vaardigheden en niet afhankelijk zijn van “pensionado’s” en “beroepsvrijwilligers”.
- Geef de wijkplatforms een organisatiebudget waarvan ze in een representatieve zaal met goede faciliteiten de bewoners kunnen ontvangen voor de wijkdialogen. Als ik naar bijeenkomsten bij de gemeente ga wordt ik ook altijd ontvangen in een mooie ruimte met bijpassende consumpties. Vijf wijkdialogen per jaar organiseren met een goed programma , goede faciliteiten en verslaglegging kan echt niet voor € 5.000,- en slurpt nu al dit gehele budget op.
- Geef de platforms een budget waaruit leden ook een vergoeding voor de door hen gemaakte kosten kunnen krijgen. Printer-, reis- en telefoonkosten is wel het minimale maar wordt nu uit eigen zak betaald.
- Participatie- en inspraakverordening Utrecht, Format Participatieplan, De Utrechtse Participatieleidraad: op papier is er genoeg. Veel belangrijker is: Luister naar de bewoners en neem hun ideeën mee. En koppel dan duidelijk en rechtstreeks terug aan iedereen die meegedaan heeft, wat ermee gedaan is en hoe die in het uiteindelijk resultaat terug te zien zijn. Dan neem je bewoners mee voor hun Stad.
- Begin niet eerst met de begrenzingen en wat er niet kan. Begin met wat er wél kan. De meeste bewoners zijn geen querulanten, ze willen graag meedoen en meepraten. Stimuleer dat.

De verdieping “zelfsturing bij bewoners” in de gemeente Peel en Maas vinden wij erg interessant. Maar als we het over Peel en Maas gaan hebben, over een gemeente die qua demografie te vergelijken is met Tuindorp, Tuinwijk en de Binnenstad, is de stap naar Overvecht wel enorm. Zeker als je niet vooreerst grote aandacht gaat geven aan de participatie binnen Overvecht.

Laat daarom type 3 (participatie) grondig voet krijgen in de Utrechtse aarde om daarna type 2 (zelfsturing met ondersteuning van de gemeente) serieus te kunnen gaan planten.

Els Wegdam
Voorzitter Wijkplatform Overvecht
14 november 2022